

UTVECKLA UNDERVISNINGEN OCH SKAPA KUNSKAP GENOM AKTIONSFORSKNING

*Anette Jahnke, Anette Olin och Åsa Hirsh,
forskare vid Göteborgs universitet*

Ett av FoU-programmets mål har varit att etablera arbetsmetoder i utvecklingsgruppen och/eller på skolan för att formulera, planera, genomföra, observera, analysera och dokumentera utvecklingsarbete med hjälp av aktionsforskning. Hur har aktionsforskningsstudierna genomförts inom programmet?

I detta kapitel ges en kort övergripande sammanfattning av arbetsgången i en aktionsforskningsstudie för verksamma i skolan. Kapitlet ger också förslag på litteratur och resurser när det gäller att i sina studier anknyta till teori samt för att handleda kollegor som utför aktionsforskningsstudier i sin undervisning. Beskrivningen av aktionsforskningsprocessen bygger på de olika former för stöd i arbetet som utvecklades i dialog mellan forskargruppen, Ifous projekt- & processledare och processledargruppen under genomförandet av FoU-programmet. Det stöd som har getts i form av mallar finns som bilagor 2, 3 och 4. I bilaga 1 finns en förteckning över de aktionsstudier som presenterats och diskuterats på de åtta utvecklingsseminarier som genomförts mellan 2018 och 2021. På FoU-programmets sida på Ifous webbplats, <https://www.ifous.se/larares-profession-och-praktik/>, finns förteckningen som en excelfil med länkar till lärarnas presentationer för den nyfikne som vill veta mer!

Materialet som forskarna bidragit med grundar sig på arbete som gjorts kring aktionsforskning vid Göteborgs universitet. Vill man ta del av mer information om vad aktionsforskning är finns inspelade föreläsningar och samtal samt material på <https://www.gu.se/pedagogik-specialpedagogik/var-forskning/aktionsforskningskollegiet/vad-aktionsforskning>

Vill man utveckla sitt kunnande inom aktionsforskning och ta del av öppna seminarier finns Aktionsforskningskollegiet för forskare och skolans yrkesverksamma: <https://www.gu.se/pedagogik-specialpedagogik/var-forskning/aktionsforskningskollegiet>

STEGEN I EN AKTIONSFORSKNINGSPROCESS

Steg 1. Planera

Det första steget innebär att välja ut ett område i sin egen praktik där man vill se en förändring eller förbättring. Vad vill jag förbättra i min undervisning? Varför vill jag förändra det? Vad har jag för underlag för att detta område verkligen är ett problem? Detta första steg innebär att välja ut en aspekt av sin undervisningspraktik som man upplever problematisk och vill förbättra eller utveckla, formulera en frågeställning som kan driva utvecklingsarbetet samt att börja planera för vilka undervisningshandlingar i form av aktioner man avser göra för att adressera förbättringsområdet. Detta planeringsarbete behöver göras såväl individuellt som kollegialt. Två stöddokument som kan användas inför till exempel handledning och kollegiala samtal togs fram inom programmet. I bilaga 1 finns en mall för att specificera förbättringsområde, frågeställning och aktion. I bilaga 2 finns en mall för att formulera frågeställning, aktion och datainsamlingsmetod så att de olika delarna hänger ihop och om till exempel insamlad data kan ge svar på den frågeställning som preciserats.

Steg 2. Genomföra aktion och använda datainsamlingsmetoder

Det andra steget i processen att genomföra en aktionsforskningsstudie innebär att genomföra de aktioner man planerat samtidigt som man också samlar in den data som krävs för att besvara den fråga man ställt sig. Här kan det röra sig om att man till exempel i ett par lektioner provar ut något specifikt undervisningsupplägg och på olika sätt samlar in data om vad som då sker. Ibland behövs hjälp av kollegor för att till exempel samla in data genom observationer i klassrummet.

Steg 3. Analysera data och beskriva resultatet

Det tredje steget innebär att sammanställa och analysera insamlade data. Dels kan man som lärare själv försöka sammanställa och analysera, men det är ofta givande att tillsammans diskutera det resultat som framkommer för att öka förståelsen för vad som har skett. Det är också viktigt att föra en kritisk diskussion så att de resultat man får fram blir trovärdiga och möjliga att stå för. För mer underlag om hur man kan analysera till exempel data i form av texter, se till exempel kapitlet "Datainsamling och analys" i boken *Formativ undervisning* av Åsa Hirsh (2017). Där beskrivs enkla och systematiska metoder att koda ett textmaterial i kategorier och teman.

Steg 4. Dokumentera och presentera

Steg 4 innebär två delar. För det första behöver allt material som tagits fram under studien samlas ihop, namnges, sorteras och beskrivas. Detta bildar då dokumentationen, vilket är texter som görs för ens egen eller närmsta kollegornas skull. För det andra behöver det också göras en presentation av studiens genomförande och resultat så att andra lärare kan del av både vad som skett i praktiken och också vilken kunskap som studien har producerat som kan vara viktig för andra lärare att ta del av. Genom att presentera har lärare också möjlighet att få konstruktiv kritik och nya idéer i dialog med andra yrkesverksamma. På så sätt kan både den som presenterar och de som lyssnar fördjupa sin förståelse för studiens resultat, men också för sin egen praktik.

För detta arbete har två stöddokument tagits fram: en mall för egen dokumentation i form av ett worddokument (bilaga 3) och en mall för presentation i form av en powerpoint. Det är precis samma rubriker och frågor i worddokumentet som i powerpoint-presentationsmallen. I worddokumentet kan man skriva något fylligare vilket också ger utrymme för egen reflektion medan man skriver. Powerpointpresentationen syftar till att vara kommunikativ när man ska presentera sitt arbete för andra, så att de ges möjlighet att förstå på bästa sätt. Mallen har använts i de presentationer som gjorts under programmet utvecklingsseminarier. Du når dessa via länkar i en excel-fil på programmets webbsida (<https://www.ifous.se/larares-profession-och-praktik/>).

Ett ytterligare steg i att presentera sitt arbete är att skriva en utvecklingsartikel. Inom programmet har en grupp lärare handletts av forskarna och skrivit artiklar som inom kort är färdigställda. I samband med detta togs en stödstruktur fram för att skriva om genomförda aktionsforskningsstudier och dess resultat, se bilaga 5.

ANKNYTA TILL TEORI

Behov av att knyta an till litteratur och befintlig kunskap kan uppkomma i flera olika faser av aktionsforskningsprocessen. För stöd till att hitta var lärare kan söka efter forskningsresultat hänvisar vi till:

- Skolforskningsinstitutets webbsida, Informationskällor för forskningsbaserad undervisning, se <https://www.skolfi.se/forskningssammanstallningar/informationskallor-for-forskningsbaserad-undervisning/>
- Piteå kommun webbsida, Forskningsdatabaser, se <https://www.pitea.se/Invanare/skola-forskola/pitea-i-topp-en-skola-i-framkant/forskning-och-utveckling/forskningsdatabaser/>

ATT HANDLEDA I AKTIONSFORSKNING

I aktionsforskningsprocessen spelar det kollegiala samarbetet stor roll, inte minst att någon har rollen som handledare. Här har vi sammanställt några litteraturtips för att handleda sina kollegor som genomför aktionsforskningsstudier:

- Lauvås, P., Lycke, K.H. & Handal, G. (2016). *Kollegahandledning med kritiska vänner*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Rönnerman, K., Edwards-Groves, C., & Grootenboer, P. (2018). *Att leda från mitten: lärare som driver professionell utveckling*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Bergmark, U. & Viklund, S. (2021). *Aktionsforskning i undervisningen – från idé till handling*. Studentlitteratur.